

10. fejezet

A választási igazgatás központi teendői

Pálffy Ilona – Szépe Edit

10.1. Az 1990. évi országgyűlési választásokról szóló törvény előkészítése és végrehajtása, az 1990. évi népszavazás lebonyolítása

(Szépe Edit)

A békés, rendszerváltoztató polgári forradalom alapvető jellemzője a szabad választási rendszer. A megelőző államtípusban, az államszocializmusban nem voltak valóban szabad választások, ezen korszakban csak szavazásokról beszélhetünk, a szavazási rendszer politikai-jogi korlátokkal volt terhelt. Az egypárti dominanciára épülő szavazási rendszerben nem volt politikai választási lehetőség. 1990 tavaszán a volt szocialista országok között elsőként nálunk került sor teljesen szabad országos választás megtartására. (Lengyelországban az első szabad választásokhoz vezető előkészítő folyamatban az átalakulni szándékozó volt állampárt bizonyos kedvezményeket kapott.) Az alábbiakban az országos szintű magyar választási rendszer lényeges jellemzőit mutatjuk be. A helyi önkormányzati választásokra csak utalunk, e témakörrel a 7. és a 17. fejezetben is foglalkozunk.

A többpárti választás alapelveit az 1989-ben módosított Alkotmány tartalmazta, és rendelkezett arról, hogy az *országgyűlési képviselők választásáról külön törvény* szülessen. A koncepciója és számos lényeges eleme a kialakulóban lévő többpártrendszer feltételei között a háromoldalú politikai egyeztető tárgyalásokon született.

A törvénytervezet politikai irányultságát meghatározó Nemzeti Kerekasztalon kompromisszumos javaslat született, amelynek lényege, hogy a többpárti parlamenti képviselet és a kormányzati stabilitás megteremtésének érdekében Magyarországnak olyan választójogi törvényre lesz szüksége, amely elősegíti az arányos pártpolitikai képviselet kialakítását, ugyanakkor nemcsak a pártharc, hanem a képviselők személy szerinti megválasztására is koncentrál. Nem volt könnyű eljutni a kompromisszumig. A pártok egy része csak az egyéni választókerületi rendszert tartotta elfogadhatónak, azzal érvelve, hogy a választók tudni akarják, kiket választhatnak meg, és a „saját” képviselőhöz való kötődésük jóval erősebb, mint hogy azt a pártszempontoknak alá lehessen rendelni. A másik rész szerint csak akkor lesznek demokratikusak a választások, ha kizárólag a pártlistákra szavaznak az emberek, és a leadott szavazatok arányában részesülnek a pártok a mandátumokból. Végül egy *kombinált (vegyes) választási rendszer* létrehozásáról született megállapodás, amely egyaránt lehetővé tette a személyekre és a pártokra történő szavazást.

A kerekasztal-tárgyalásokon – az MSZMP-delegáció tagjaként – szakmai kérdésekben Tóth Zoltán főtanácsos, a későbbi Választási Iroda vezetője képviselte a Belügyminisztériumot. A kerekasztal-tárgyalásokon született megállapodás alapján a választási törvény normaszövegének elkészítésére Tóth Zoltán és kolléganője, Szilágyiné Farkas Zsuzsanna kapott felkérést a belügyminisztertől. A minisztérium által véglegesített tervezet elkészítésében külső szakértőként részt vett Dezső Márta, az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Alkotmányjogi Tanszékének főállású oktatója is. A kormány által benyújtott választójogi törvényjavaslatról folytatott 1989. októberi parlamenti vitában Pozsgay Imre államminiszter kijelentette: „Ha a Tisztelt Ház elfogadja a Kormány által előterjesztett javaslatot, akkor valóban a békés átmenet erőivel fog össze, azokkal, amelyek felül tudnak emelkedni pártszempontjaikon, és együttműködést ajánlottak fel aláírásukkal, támogatást adva a békés átmenethez. [...] Az új választási törvénytervezet szerint a következő Parlament másféle lesz, mint amilyen a jelenlegi. [...] Nálunk többpárti politikai küzdelem alakult ki, amely csak ebben a választási formában fejeződhet ki. Ezt kell most megértenie minden képviselőnek, felretéve a régi koncepció jegyében született megfontolásokat.” 1989. október 20-án az Országgyűlés 286 igen szavazattal, 20 nem és 24 tartózkodás mellett elfogadta az országgyűlési képviselők választásáról szóló 1989. évi XXXIV. törvényt (a továbbiakban: Vjt.).

Az új választójogi szabályozás lefektette a demokratikus választási alapelveket: a választójog általános és egyenlő, a szavazás közvetlen és titkos. A választójogból kizártak köre a korábbiaknál szűkebb lett, garanciális elem, hogy kizárólag a törvény alapján, bírósági ítélet alapozhatja meg a választójogból való kizárást.

A nemzetközi tapasztalatok szerint a többpártrendszerre épülő választásokra rendkívül sokféle választási eljárási rend alakítható ki. A tisztán listás vagy kizárólag egyéni választókerületi rendszerekre, továbbá ezek kombinált (vegyes) formáira is számos példa található. Hazánkban olyan megoldást volt célszerű követni, amely ötvözi a pártok létehez kötődő listás, valamint az egyéni választókerületi rendszert, és nem hagy veszendőbe egyetlen szavazatot sem. Ennek megfelelően olyan kombinált választási rendszert alakítottak ki, amelyben eltérő szabályok szerint kellett képviselőt választani az egyéni (176) és a területi (19 megyei, 1 fővárosi) választókerületekben. Az egyéni választókerületben mintegy 60 ezer lakos választott egy képviselőt. A választópolgároknak két szavazatuk volt, két szavazólapot kaptak. Egyikkel egyéni választókerületi jelöltre, másikkal a pártok megyei (fővárosi) listájára szavazhattak. Az egyéni választókerületben a győztes jelölt mandátumot kapott. Az egyéni és a területi választókerületekben a pártjelöltekre leadott olyan szavazatokat, amelyekkel a jelölt vagy a lista nem jutott mandátumhoz, országosan összesítették, és 58 mandátumot az összesített „töredékszavazatok” arányában osztottak fel a pártok országos listái között.

A vegyes választási rendszer eredményeként 176 képviselő egyéni választókerületből, 152 képviselő területi választókerületből és 58 képviselő országos listáról került be az Országgyűlésbe. A képviselők létszáma 386 volt. A képviselők jogállása azonos, azt nem befolyásolja, hogy egyéni, területi választókerületben vagy országos listán jutottak mandátumhoz.

Az új választási rendszer koncepciója szakított a jelöltek kiválasztásának korábbi rendszerével, megszűnt a jelölőgyűlések korábbi rendszere. Az egyéni választókerületben saját jogon a választópolgárok és azok a társadalmi szervezetek jelölhettek, amelyek megfeleltek a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény rendelkezéseinek.

Jelölni kizárólag választópolgárt lehetett, további feltétel 750 ajánlószevén összegyűjtése a választókerületben lakó választópolgároktól. A választópolgárok, továbbá a pártta nem szerveződő társadalmi szervezetek ajánlásán alapuló jelölt független jelölt volt.

Területi választókerületben azok a pártok állíthattak jelöltet, amelyek a választókerületek egynegyedében, de legalább kettőben jelöltet állítottak. E megoldás azt kívánta megakadályozni, hogy talaj nélküli, súlytalan, alkalmi szerveződések szerepet kaphassanak a közéletben. Országos listán jelöltet állíthattak azok a pártok, társadalmi szervezetek (a továbbiakban együtt: pártok), amelyek legalább hét területi listát indítottak.

Az új rendszer lehetőséget teremtett a pártoknak arra, hogy ugyanazt a személyt egy egyéni és egy területi választókerületben is jelölhessék, s emellett az országos listán is szerepeltessék. A listákon való indulásnak nem volt feltétele a párttagság, sőt az egyéni választókerületben függetlenként induló jelöltek is felvehették a pártok listáikra. Ezzel lehetőség nyílt arra, hogy a pártok a számukra kiemelt fontosságú személyeknek nagyobb esélyt biztosítsanak a mandátum elnyeréséhez. A jelöltnek nyilatkoznia kellett arról, hogy választójoga van, és a jelölést elfogadja, valamint arról, hogy nincs olyan tisztsége, illetőleg megválasztása esetén lemond arról, amely összeférhetetlen a képviselői megbízással. Ezeket az összeférhetlenségi okokat az Alkotmány tartalmazta. A feltételeknek megfelelő jelöltek a választási bizottságoknak mérlegelés nélkül nyilvántartásba kellett venniük. Kizárólag olyan jelölést utasíthattak vissza, amely a feltételeknek nem felelt meg.

A szavazás eredményének megállapítása eltérő szabályok szerint történt. Azonos szabály volt, hogy csak a választópolgárok meghatározott részének szavazásával lehet képviselőt választani. Az első fordulóban az érvényesség feltétele, hogy a választópolgároknak több mint a fele szavazzon. A második fordulóban – mivel nagyobb közösségi érdek fűződik a képviselői mandátum betöltéséhez, mint a harmadik vagy negyedik választási forduló megtartásához – kiegészítő szabályként a választópolgárok egynegyedének szavazása is elégséges volt.

Az egyéni választókerületben a szavazás kétfordulós is lehetett. Első fordulóban a mandátum megszerzéséhez az volt szükséges, hogy az érvényes szavazatoknak több mint felét megkapja a jelölt. Ha nincs ilyen jelölt, eredménytelen a szavazás. A második fordulóban azok a jelöltek indulhattak, akik az első fordulóban az érvényes szavazatoknak több mint 15%-át megszerezték. Ha nincs legalább három ilyen személy, akkor a három legtöbb szavazatot elért jelölt indulhatott a második fordulóban. A második fordulóban az a jelölt szerzett mandátumot, aki a legtöbb szavazatot kapta. A területi listákon indult pártok a reájuk leadott szavazatok arányában juthattak mandátumhoz. Az elért szavazatok számának függvényében, a párt által bejelentett sorrendben kaptak mandátumot a párt jelöltjei. A többségi elv kifejezésre juttatása érdekében két korlátot állított az új választójogi rendszer a listákon történő mandátumszerzéshez. Az egyik korlát az volt, hogy az adott területi választókerületben az egy mandátum megszerzéséhez kiszámított szavazatszám $\frac{2}{3}$ -ánál kevesebb nem lehet mandátumot szerezni. Az a párt, amelyik a területi választókerületben nem tudta elérni a valamennyi pártra leadott szavazatok 4%-át, sem a területi, sem az országos listán nem juthatott mandátumhoz. E megoldási mód is azt a célt szolgálta, hogy az Országgyűlésben csak tényleges társadalmi támogatottsággal rendelkező politikai erők hozhassanak döntéseket.

Az országos listákra a választópolgárok nem szavazhattak, hanem a töredékszavazatok országos összesítését követően juthattak mandátumhoz a pártok. A szavazás módjára vonatkozó részletszabályok kiegészültek olyan rendelkezésekkel, amelyek a választás tisztaságának garanciáit erősítették. Ilyen új rendelkezés volt, hogy a szavazóhelyiség nem lehet olyan épületben, amely valamely párt kizárólagos használatában van; a szavazáshoz ceruza helyett tollat kell használni; az urnákat az elsőként szavazó választópolgárnak is ellenőriznie kellett. A kétszavazatos, vegyes választási rendszernek megfelelően külön szavazólap szolgált az egyéni választókerület jelöltjére, külön szavazólap a területi választókerületi listára történő szavazáshoz. A szavazás módja eltért a korábbi gyakorlattól. A negatív szavazást (a nem kívánt jelöltet ki kellett húzni) felváltotta a pozitív szavazás: a jelölt, a párt neve mellett levő négyzetbe kellett egy „+” jelet elhelyezni. Szavazni csak a szavazólapon szereplő jelöltre, illetőleg listára lehetett, megjelölve azt a jelöltet, illetőleg listát, amelyre a választópolgár a szavazatát adja. A pártok által állított listák kötöttek voltak, tehát a választópolgár csak a lista egészére szavazhatott. Ezért – ha a szavazat egyébként érvényes (a hivatalos szavazólapon adták le, egyértelműen kiderül, hogy melyik pártlistára) – figyelmen kívül kellett hagyni, ha a listán belül a sorrendet megváltoztatták, a listáról töröltek, illetve ahhoz hozzáírtak. Az ilyen szavazatot a pártlistára leadott érvényes szavazatnak kellett tekinteni.

A választási szervek megalakítása, összetétele a pártelvű választások gyakorlatát követte. Nevezetesen: minden párt, amely jelöltet állított, illetőleg minden független jelölt megbízottja – a törvény erejénél fogva – tagja volt az érintett választási szervnek. A választási szerv elnöke és titkára a pártatlanságot képviselte, egyikük sem lehetett a választókerületben jelöltet állító párt tagja, illetőleg a független jelölt megbízottja. A választási szervek meghatározott számú tagját az Országgyűlés, illetőleg a helyi önkormányzat választotta meg. A választási szervek választott és delegált tagjainak a jogai és kötelezettségei azonosak. A választási szervek tevékenységét döntési hatáskörrel nem rendelkező munkacsoport segíthette. E csoportok ügyviteli, technikai, szervezési feladatokat láttak el. A munkacsoport tagjai esküt tettek a törvényesség feltétlen betartására. A választási szervek működése nyilvános volt, a rendelkezésükre álló adatokat, tényeket nem lehetett titkosítani. Minden a választópolgárokat érintő tényről, határidőről, a választással összefüggő közérdekű információról tájékoztatni kellett a lakosságot. A sajtó képviselőinek külön engedélyre nem volt szükségük ahhoz, hogy a választási szervek munkáját figyelemmel kísérjék. A szavazás napján a nyilvánosságnak – a választások tisztaságának megőrzése érdekében – egy korlátja volt: amíg a szavazás tartott, választási részeredményt nem volt szabad nyilvánosságra hozni. A nyilvánosságra tartozott ugyanakkor az is, hogy a választópolgárok tudomást szerezhessenek arról, hogy a jelöltek, pártok a választásokra milyen pénzeszközöket hogyan használtak fel. Ezért ezeket az adatokat a sajtóban nyilvánosságra kellett hozni.

A választási szervek minden kifogást elutasító döntése ellen bírósághoz lehetett fordulni. A helyi és területi választási bizottságok döntése ellen a fővárosi és megyei bíróságoknál, az Országos Választási Bizottság döntése ellen pedig a Legfelsőbb Bíróságnál lehetett jogorvoslással élni. Ha a törvénysértés a választási eredményt befolyásolta, úgy a bíróság a választást, illetve annak érintett részét megismételtethette.

A belügyminisztériumi államtitkár – Gál Zoltán – 1990. január 18-án kelt államtitkári intézkedésében¹ rendelkezett az 1990. március 25-ére kitűzött országgyűlési képviselői választás előkészítésének és lebonyolításának feladatairól.² Az államtitkár az országgyűlési választások szervezésére és összehangolására a minisztériumban egy *kis létszámú választási irodát hozott létre*. A választás előkészítésével és megszervezésével kapcsolatos feladatok mennyisége azonban jóval több volt annál, mint amit néhány ember képes ellátni. A teendők összetett jellege különböző szakmai ismereteket igényelt, szükségessé tette több minisztériumi szervezeti egység közreműködését. A választási feladatok eredményes végrehajtására olyan munkacsoport jött létre, amelynek tagjai lettek mindazoknak a szervezeti egységeknek az intézkedési jogkörrel felruházott munkatársai, akiket vezetőik e feladattal megbíztak. Ezzel a választások előkészítésével és a lebonyolításával kapcsolatos feladatok a minisztérium érintett szervezeti egységeinek rendeltetésszerű tevékenységeivé váltak. A minisztérium választási munkacsoportját az államtitkár irányította a Választási Iroda közreműködésével. A munkába bevont minisztériumi szervezeti egységek tevékenységi területe a következő volt. A Közigazgatási Főcsoportfőnökség közreműködött a választással összefüggő jogi szabályozás előkészítésében, a jogalkalmazási tapasztalatok feldolgozásában, továbbá részt vett a szavazási jegyzőkönyvek átvételében, azok szakszerűségi követelményeinek ellenőrzésében, ügyeleti és egyéb (esetenként megállapított) feladatok ellátásában. A Belügyminisztérium sajtófőnöke és a sajtóosztály intézte a választási sajtóügyeket, szervezte a sajtótájékoztatókat.

A Terv- és Pénzügyi Csoportfőnökség ellátta a választások előkészítésével és lebonyolításával összefüggő tervezési, illetőleg pénzügyi-gazdálkodási teendőket. Az Adatfeldolgozó és Tájékoztatási Főcsoportfőnökség figyelemmel kísérte az Állami Népszámlánytároló Hivatal (a továbbiakban: ÁNH) választók nyilvántartásával és az értesítővel kapcsolatos feladatok végrehajtását, valamint közreműködött a szavazatösszesítés számítógépes rendszerének irányításában. A Híradástechnikai Osztály gondoskodott a szükséges hírösszeköttetés – telefon, telex, telefax – feltételeiről. A Központi Gazdasági Igazgatóság biztosította a nyomtatványokat és az egyéb dologi feltételeket, teljesítette a kifizetéseket, az átutalásokat. Az Anyagi és Technikai Csoportfőnökség, illetőleg a Központi Tárintézet végezte a beszerzési, szállítási és raktározási feladatokat. A Belügyminisztérium nyomdájára és sokszorosítója rendeltetésszerűen ellátta a választások nyomdai és raktározási feladatait.

A kis létszámú választási iroda a fentiekben ismertetett belügyi szervezeti egységekkel közösen látta el a választások előkészítését, lebonyolítását. A munka oroszlánrésze azonban a Választási Iroda vezetőjére és munkatársaira hárult. A Választási Iroda vezetői (Csiba Tibor, majd 1990. március 27-étől Tóth Zoltán) és munkatársai (Szilágyiné Farkas Zsuzsanna, Mácsay József, Szépe Edit jogászok; Bencze Miklós, majd Bodnár Ferencné pénzügyesek; Orosz Tímea és Kőkény Lászlóné, majd Varga Viktória és Tóth Pálné ügyviteli előadók) fáradságot nem kímélve napi 10–12 órában dolgoztak, beleértve a szombatot és a vasárnapot is. A parlamenti választás első és második fordulójának napján a Parlamentben az említett személyeken kívül részt vett még: Weininger Péter, Katona Tamás, Barsi Tomaj, Horváth János, Faragó András és munkatársai. A Választási Iroda munkatársai készítették elő

¹ 1/1990. (I. 18.) BM államtitkári intézkedés.

² Szikinger István főosztályvezető észrevétele az államtitkári rendelkezéshez: „Az Országos Rendőrfőkapitány külön intézkedésben szabályozza a választások lebonyolítását biztosító rendőri feladatokat.” Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár, 1990

a választójogi törvénytervezeteket és a kapcsolódó végrehajtási rendeleteket. A választási jogszabálytervezetek egyeztetését a társszervekkel nagyon rövid idő alatt kellett lebonyolítani. Ezt a feladatot az irodavezető és a jogász végzettségű munkatársak végezték és nem a Belügyminisztérium jogszabályok koordinációját végző illetékes főosztálya. Az Országos Választási Bizottság (a továbbiakban: OVB) titkársági feladatait is a Választási Iroda látta el. Feladata körébe tartozott az ülések napirendi pontjainak az érdemi előkészítése, az ülések technikai megszervezése. A Választási Iroda biztosította, hogy az ülésekről hangfelvétel majd azt követően szó szerinti jegyzőkönyv készüljön.

1989 májusában megkezdődött a megyei, fővárosi választási szervek felkészítése a megyei, fővárosi végrehajtó bizottsági (vb.) titkárok útján már. Attól függetlenül, hogy akkor még az új választási törvény előkészítése ügyében a választások időpontjában semmiféle politikai vagy állami döntés nem született, a Belügyminisztériumban meg kellett kezdeni a technikai felkészülést annak érdekében, hogy a választás bármely időpontban megtartható legyen. A felkészülés első lépéseként az ÁNH-val közösen tanfolyamot rendeztek a Tolna Megyei Tanács tengelici oktatási intézményében a vb. titkárok részére.³ Ettől az időponttól kezdve a Választási Iroda többször szervezett felkészítő értekezletet a megyei tanácsok vezetői munkatársai számára budapesti és különféle vidéki helyszíneken.

A fővárosban és a megyékben a pártok képviselőivel lefolytatott többfordulós konzultációkat, majd a pártok központi szerveivel a Belügyminisztériumban elvégzett egyeztetést követően a Minisztertanács a 2/1990. (I. 11.) MT. sz. rendelettel megállapította az egyéni és a területi választókerületek sorszámát, székhelyét és területét. A Vjt.-ben meghatározott elvek figyelembevételével alapvetően arányos egyéni választókerületek alakultak ki. A belügyminiszter a Vjt. felhatalmazása alapján rendeletet hozott⁴ a választás eljárási határidőinek, határnapjainak naptár szerinti megállapításáról. Megfelelő határidőre készültek el a szükséges nyomtatványok (plakátok, jegyzőkönyvek, szavazólapok), amelyeket az Állami Nyomda központilag gyártott és szállított le. A választás többi írásos formát igénylő mozzanatára a *Belügyi Közlöny* 1990. évi 2. számában – formakényszerszerűen nem tartalmazó – olyan mintákat tettek közzé, amelyek a pártok és a választási szervek munkáját segítették. A Választási Iroda kézikönyvvel, választási ábécé kiadásával, a sajtón, a rádión és a televízión keresztül történő tájékoztatással segítette, hogy a választópolgárok akarataknak megfelelően érvényesen tudjanak szavazni.⁵

A választások költségeire a Belügyminisztérium 450 millió forintot tervezett az 1990. évi központi költségvetésben. (Az országgyűlési képviselői választás első fordulójára 250 millió forintot, a második fordulóra ennek 50%-át, 125 millió forintot, a kopogtatócédulák kézbesítési költségére mintegy 60 millió forintot, az árnövekedés és a nyomdaköltség-növekedés ellensúlyozására 15 millió forintot irányoztak elő.) 1990 márciusában külön költségvetés készült, amely 50 millió forinttal haladta meg az eredetileg tervezett kiadásokat.

A választási pénzeszközök felhasználását az Állami Számvevőszék ellenőrizte, és a Vjt. 50. § (1) bekezdése alapján tájékoztatta erről az Országgyűlést.

³ Gál Zoltán levele a megyei, fővárosi vb. titkárok részére (1989). Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár.

⁴ 2/1990. (I. 16.) BM rendelet.

⁵ Gál Zoltán államtitkár, BM megbízott vezetője beszámolója az Országgyűlésnek az országos képviselői választás megszervezésével és lebonyolításával kapcsolatos állami feladatok végrehajtásáról (1990). Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár.

Az országgyűlési képviselői választás első fordulója 1990. március 25-én (vasárnap), második fordulója 1990. április 8-án (vasárnap) volt. (A választások második fordulóján, a reggeli órákban telefonon Debrecenből érdekes bejelentés érkezett arról, hogy Debrecen főutcáján szovjet tankok vonulnak, amelyek nagy valószínűséggel Budapest felé tartanak. A Választási Iroda vezetőjének hosszas telefonálása, a Honvédelmi Minisztériummal történő egyeztetés után sikerült kideríteni, hogy a tankok a debreceni vasútállomásra tartanak, ugyanis kivonták ezeket Magyarországról és viszik vissza a Szovjetunióba.)

Az országgyűlési képviselők választásának 1990. évi március 25-én megtartott első fordulóján a választójoggal rendelkező állampolgárok közül 5 093 119 választópolgár vett részt és szavazott, ami 65,09%-os részvételi arányt jelent. A szavazás az első fordulóján mind a húsz területi választókerületben érvényes volt, és a területi listát állító pártok és társadalmi szervezetek közül hat párt jutott mandátumhoz az általa állított területi választókerületi listáról.

A területi listákon az egy mandátum elnyeréséhez szükséges szavazatszám aránylag magas volt, így 32 mandátummal növekedett az országos listákról a töredékszavazatok alapján kiosztható 58 mandátum. A 176 egyéni választókerületben összesen 1623 egyéni képviselőjelölt indult, akik közül 199 független jelölt volt. 1424 jelöltet különböző pártok, társadalmi szervezetek indítottak – köztük olyanok is, amelyek területi listát nem állíthattak. Az egyéni választókerületekben a szavazás első fordulója öt választókerületben volt eredményes, ezért 171 egyéni választókerületben második választási fordulót kellett tartani. Az egyéni választókerületekben 1990. április 8-án megtartott második választási fordulón már csak 496 egyéni képviselőjelölt indult. A szavazáson 3 459 798 választópolgár vett részt, ami 45,54 %-os részvételi aránynak felelt meg.⁶

A választások első fordulója alkalmával a nyilvánosság tájékoztatását, az OVB-nek a törvényből folyó kötelezettsége teljesítését akadályozta a központi számítógépes szavazatösszesítő-rendszer nem megfelelő működése.⁷ A Választási Iroda vezetője az első forduló alkalmával szerzett tapasztalatokból okulva megtette a megfelelő intézkedéseket, és a második forduló alkalmával a központi rendszer zavartalanul működött. Az OVB elnöke – Németh János – országgyűlési beszámolójában külön hangsúlyozta, hogy mind a választás előkészítésénél, mind a lebonyolításánál a részt vevő állami szervek, választási szervek és munkacsoportok a rájuk háruló feladatokat a jogszabályi rendelkezések betartásával odaadón és lelkiismeretesen látták el.⁸

Egy év sem telt el a „négyigenes” választást követően, és *újabb országos népszavazás* kiírására került sor – 1990. július 29-ére –, amelyet Király Zoltán független országgyűlési képviselő kezdeményezett.

A szavazólapra feltett kérdést hosszas vita előzte meg a Parlament Alkotmányügyi, Törvény-előkészítő és Igazságügyi Bizottsága ülésén. A Belügyminisztérium Választási Iroda által javasolt kérdést az első órában elvetették a képviselők, majd a tizedik órában arra a következtetésre jutottak, hogy mégis az kerüljön a szavazólapra: „Kívánja-e Ön, hogy a köztársasági elnököt közvetlen módon válasszák meg?”

⁶ OVB beszámolója az Országgyűlésnek a képviselőválasztásról (1990. április 23.). Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár. 1–2.

⁷ OVB beszámolója az Országgyűlésnek a képviselőválasztásról (1990. április 23.). 3–5.

⁸ OVB beszámolója az Országgyűlésnek a képviselőválasztásról (1990. április 23.). 2–3.

Az országos népszavazás érvénytelen volt, a választópolgárok 14%-a járult az urnákhoz. Elképzelhető, hogy a nyár közepi, kedvezőtlen időpont is közrejátszott a választópolgárok érdektelenségében. Minden idők egyik legalacsonyabb részvételével zajló magyar országos szavazás volt ez.

Az országos népszavazás megszervezése, irányítása is a Választási Iroda feladata volt. Az 1990. július 8-án kiírt országos népszavazás megszervezése jelentős erőfeszítést igényelt mind az országos, mind a területi választási szervektől. A kis létszámú választási irodának az országgyűlési választások és a helyi önkormányzati választások között kellett megszerveznie és lebonyolítania az országos népszavazást.

Az iroda vezetőjének és munkatársainak kellett – többek között – előkészíteniük a népszavazással kapcsolatos jogszabályokat és a költségvetést, koordinálni a szavazók nyilvántartásának összeállításával kapcsolatos tevékenységet, a területi választási szervek részére szakmai tájékoztatókat, útmutatókat készíteni, értekezleteket tartani, megszervezni a területi választási szervek tagjainak továbbképzését. Gondoskodni kellett a népszavazáshoz szükséges központi nyomtatványok előállításáról, a kétszer vagy többször szavazók adatainak, továbbá a szavazóköri jegyzőkönyveknek a másodlagos feldolgozásáról. Kapcsolatot kellett tartani a sajtóval, a tömegkommunikációval, és szervezni a központi népszavazási jogpropagandát.

Az 1949. évi XX. törvény, a Magyar Népköztársaság Alkotmánya (a továbbiakban: Alkotmány) hatálybalépése – 1949. augusztus 20-a – óta tartalmazta a népszavazás intézményét. A népszavazás intézményének jelenléte az alkotmányszövegben – 1989 novemberéig – formális jelentőségű volt, mivel ez ideig egyetlen esetben sem került sor országos népszavazásra.

Az 1989. évi I. alkotmánymódosító törvény hatálybalépéséig az Elnöki Tanács hatáskörébe tartozott „országos jelentőségű kérdésekben” a népszavazás elrendelése. A hivatkozott alkotmánymódosítás egyrészt az országos népszavazás elrendelését az Országgyűlés hatáskörébe utalta, másrészt kötelezte a parlamentet a népszavazás törvényi szabályozására.⁹

Helyi szinten – jellemzően területszervezési kérdésekben – több népszavazást is tartottak. A helyi népszavazás gyakorlatát 1987-től a Minisztertanács Tanácsai Hivatala (a továbbiakban: MTTH) elnökének irányelve segítette.

A népszavazásról és a népi kezdeményezésről szóló 1989. évi XVII. törvény (a továbbiakban: Ntv.) 1989. június 15-én lépett hatályba. Az országos népszavazást az Ntv. rendelkezései alapján írták ki és bonyolították le. A 18/1990. (VII. 17.) BM rendelet tartalmazta az 1990. július 29-ére kitűzött népszavazás eljárási határidőit, határnapjainak naptár szerinti megállapítását, a választási munkacsoportok feladatait és a szavazatösszesítés rendjét.

1990 júliusában Horváth Balázs belügyminiszter a *BM Választási Iroda* létszámát kilenc főben határozta meg. A Választási Iroda vezetője és munkatársai készítették elő az önkormányzati választásokhoz kapcsolódó alábbi jogszabálytervezeteket:

- az 1990. augusztus 3-án elfogadott 1990. évi LXIV. törvényt a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról;
- 1990. augusztus 9-én jelent meg a 21/1990. (VIII. 9.) BM rendelet az 1990. szeptember 30-ára kitűzött választás eljárási határidőinek, határnapjainak naptár szerinti megállapításáról;

⁹ 1989. évi I. törvény 2. §.

- 23/1990. (VIII. 21.) BM rendelet a választási munkacsoportok feladatairól és a szavazatösszesítés rendjéről.

A fentiekből megállapítható, hogy a jogszabályok előkészítése és végrehajtásuk megszervezése egy helyen történt, a Választási Irodán. Az önkormányzati választás első fordulójára szeptember 30-án, második fordulójára október 14-én került sor.

Az önkormányzati választási törvénynek mind tartalmában, mind eljárási rendjében igazodnia kellett a helyi önkormányzati törvényhez, így az önkormányzati választások ismertetésére a helyi önkormányzatokra vonatkozó részben kerül sor.

1990 novemberében a washingtoni székhelyű International Foundation for Electoral Systems (IFES) vezetősége (F. Clifton White elnök, Richard W. Soudriette főtitkár, majd elnök és munkatársuk Christopher Siddall) azzal kereste meg Kara Pál helyettes államtitkárt, az OVB akkori titkárát a Belügyminisztériumban, hogy az 1990. évben megtartott választások demokratikus lebonyolítását, megszervezését nagyon nagyra értékeli, és az alapítványuk a Belügyminisztériummal, illetve a Választási Irodával közösen szeretne a következő évben egy nemzetközi szimpóziumot rendezni Budapesten.

A Választási Iroda vezetője és munkatársai aktív részvételével rendezték meg 1991. július 30-a és augusztus 2-a között a *Közép-Európai Választási Rendszerek Szimpóziumát* (Central European Electoral Systems Symposium) Budapesten, több mint húsz ország részvételével. A tanácskozáson sok hasznos információ hangzott el a világ különböző országainak választási rendszeréről.¹⁰ A konferencia második napján Tóth Zoltánnak, a Választási Iroda vezetőjének elnökletével és budapesti székhellyel megalakult az Európai Választási Szakértők Egyesülete (Association of European Election Officials – ACEEEO)¹¹ azzal a célkitűzéssel, hogy figyelemmel kísérje a választási folyamatokat elsősorban a közép- és kelet-európai régióban. A szervezet ma is működik 23 ország részvételével, litván elnök (Laura Matjošaitytė) és magyar főtitkár (Szolnoki Zsolt) vezetésével.

Ami a Választási Iroda státuszát illeti, a választások befejeztével többször felmerült a belügyi vezetés részéről a megszüntetés gondolata. A Választási Iroda vezetője 1991. február 3-án kapott megbízást a Belügyminisztérium információs rendszereinek áttekintésére és egységes koncepció létrehozására. A vizsgálat során kiderült, hogy indokolt a Választási Iroda tevékenységi körének bővítésével informatikai koordinációs jellegű főosztályt létrehozni.¹² A Belügyminisztérium átszervezése során, 1991 novemberében létrejött a Választási és Informatikai Főosztály Tóth Zoltán főosztályvezető vezetésével, amelynek létszáma 29 fő volt, ami magában foglalta a kis létszámú választási iroda kilenc státuszát is. A főosztály legfontosabb feladata a közigazgatási és a belügyi informatikai tevékenység összehangolása lett. Ennek érdekében számos konferenciát és szakmai értekezletet tartottak, amelyek résztvevői a köztársasági megbízottak hivatalának és az önkormányzatoknak a képviselői, valamint külföldi szakemberek voltak.

¹⁰ A konferencia anyaga – angol nyelven – az alábbi linken olvasható: www.ifes.org/sites/default/files/r01656_0.pdf (A letöltés dátuma: 2019. 04. 05.)

¹¹ Részletesen lásd: www.aceeeo.org/hu/ (A letöltés dátuma: 2019. 04. 05.)

¹² *Előterjesztés az államtitkári értekezlet részére a Belügyminisztérium információs rendszereinek összehangolt fejlesztéséről* (1991. május 21.). Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár.

10.2. A társadalombiztosítási önkormányzatok 1993. évi választása, valamint az 1994. évi országgyűlési és helyi nemzeti-etnikai kisebbségi önkormányzati választások

(Pálffy Ilona)

A társadalombiztosítás pénzalapja 1989. január 1-jén – tehát még a Németh-kormány idején – vált le az állami költségvetésről, s ezzel egy időben jött létre a nyugdíj- és egészségbiztosítási ügyeket intéző Országos Társadalombiztosítási Főigazgatóság (a továbbiakban: OTF). Az Antall-kormány már elsősorban német, illetve francia példák alapján szervezte újjá a társadalombiztosítás rendszerét. Az első lépés az volt, hogy 1991-ben az Országgyűlés létrehozta az OTF 11 tagú felügyelőbizottságát, amelynek vezetőit a munkavállalók és a munkáltatók szervezeteinek képviselői delegálták. Ezt követően az volt a cél, hogy a korábbi monopolhelyzetű szakszervezeti konföderáció – a Szakszervezetek Országos Tanácsa (a továbbiakban: SZOT) – helyett valamennyi szakszervezet és a munkaadók által újonnan létrehozott szervezetek egyaránt helyet kaphassanak a két nagy társadalombiztosítási ellátás – a nyugdíj és az egészségügy – irányításában.

Az *Egészségbiztosítási Alap és a Nyugdíjbiztosítási Alap Önkormányzatának megválasztására* első ízben 1993. május 21-én került sor, majd a megválasztott önkormányzatok alapszabályait 1994-ben fogadta el az Országgyűlés. A választás a várakozásokkal ellentétben viszonylag magas, 38,8 %-os részvétel mellett zajlott. A májusi országos szavazás szabályai megegyeztek az országgyűlési választások szabályaival, így azon minden nagykorú magyar állampolgár részt vett függetlenül attól, hogy tagja volt-e valamely szakszervezetnek.

A választáson 7–7 szervezet indult, és a legtöbb mandátumot a Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége (a továbbiakban: MSZOSZ) vitte el. Az egészségbiztosítási önkormányzatba 15, a nyugdíjbiztosítási önkormányzatba 18 MSZOSZ-képviselő került be. A többi szakszervezet közül az Egészségbiztosítási Önkormányzatba a Munkástanács 4, az MSZOSZ 15, az Értelmiségi Szakszervezeti Tömörülés (a továbbiakban: ÉSZT) 2, a Közalkalmazottak, Pedagógusok és Egészségügyben Dolgozók Keresztényszociális Szakszervezeteinek Országos Szövetsége (a továbbiakban: KESZOSZ) 2, az Autonóm Szakszervezetek Szövetsége (AUTONOM) 1, a LIGA Szakszervezetek 4, a Szakszervezetek Együttműködési Fóruma (a továbbiakban: SZE) 2 mandátumot nyert. A Nyugdíjbiztosítási Önkormányzatba a LIGA 3, a Munkástanács 3, az AUTONOM 1, az ÉSZT 2, az MSZOSZ 18, a KESZOSZ 2, a SZE 3 mandátumot kapott. A szervezetek így megszerzett támogatottsági indexe alapján állt fel a 40–40 tagú Nyugdíjbiztosítási és Egészségbiztosítási Önkormányzat. Az önkormányzatok megalakulásával egy időben az egységes OTF is megszűnt, s megalakult a két utód-szervezet, a Nyugdíj-biztosítási Főigazgatóság (NYUFIG) és az Országos Egészségbiztosítási Pénztár (OEP). A későbbiek folyamán a két szervezetbe 8–8 főt delegáltak a települési önkormányzatok képviselői is, s ezzel a két szervezet létszáma 48–48 főre gyarapodott.

A társadalombiztosítási képviselők 1993. évi választásáról az 1993. évi XII. törvény rendelkezett. A munkavállalók társadalombiztosítási képviselőinek megválasztása *egyfordulós, országos, listás jellegű és arányos választási rendszer* keretében történt. A választáson a munkavállalók érdekképviselői szerveinek a törvényben meghatározott feltételeket tel-

jesíteni tudó szövetségei vagy az e feltételek teljesítése céljából választási szövetségre lépő szakszervezetek állíthattak országos listákat. A választáson a Magyarországon tartózkodó, választójoggal rendelkező magyar állampolgárok vehettek részt. A választás lebonyolítása területi és a munkahelyi elv összekapcsolásával történt, vagyis a törvény meghatározott feltételek megléte esetén előírta a munkahelyi szavazókörök kialakítását, megteremtve a lehetőséget a munkahelyen történő szavazásnak is.

A tb-választásról szóló törvény is megőrizte a hagyományos és demokratikus választási alapelveket: a választójog általános és egyenlő, a szavazás közvetlen és titkos. A választójogból kizártak körét általános választójogi elvek alapján határozta meg. Figyelemre méltó garanciális elem, hogy *kizárólag a törvény alapján, bírósági ítélet alapozhatja meg a választójogból való kizárást*. A törvény biztosítja azoknak a nagykorú magyar állampolgároknak a választójogosultságát, akik Magyarország területén állandó, ennek hiányában ideiglenes lakóhellyel rendelkeznek, és az ország területén tartózkodnak.

Választási jogban eddig nem alkalmazott, új megoldás a választójog munkahelyen történő gyakorlásának lehetősége is. A választópolgár dönthetett úgy is, hogy munkahelyén kíván szavazni. Ebben az esetben az igazolás jogintézménye szolgált a névjegyzékből való törlésére és a munkahelyen létesített szavazókör névjegyzékébe való felvételre. A munkahelyen való szavazást a munkavállaló saját kezű aláírásával ellátott kérelemben kérhette. Amikor ötszáz ilyen kérés beérkezett, a munkáltató köteles volt indítványozni a jegyzőnek a munkahelyi szavazókör kijelölését. Amennyiben legalább kétszáz munkavállaló kívánt a munkahelyén szavazni, a munkáltató a jegyzőnél munkahelyi szavazókör kialakítását kezdeményezte.

A választás érvényes volt függetlenül attól, hogy a választáson mennyi választópolgár szavazott. A választópolgár a két biztosítási önkormányzat listáira külön-külön szavazólapon szavazott. A mandátumok megoszlását az elért szavazatok arányában kellett kiszámítani. A tb-önkormányzati választásokat is a Választási Iroda fogta össze, vezette és bonyolította le.

Még a rendszerváltás előtti utolsó Országgyűlés alkotta a Magyar Köztársaságban élő *nemzeti és nyelvi kisebbségek országgyűlési képviselétéről* szóló 1990. évi XVII. törvényt. A jogszabály a *kooptáláson alapuló modellt* akarta bevezetni, amelynek a lényege az, hogy az Országgyűlés az általános parlamenti választásoktól függetlenül választott volna kisebbségi képviselőket. Ez a koncepció azonban a kisebbségeket kizárta volna a választásból, és a parlamenti pártok gyakorolták volna helyettük ezt a jogosultságot. Az alkotmányos aggályok miatt az új parlament 1990. június 19-i ülésnapján három hónap elteltével határon kívül helyezte a törvényt.

Az akkor hatályos Alkotmány 68. § (3) bekezdése szerint a magyar államnak alkotmányos kötelezettsége biztosítani a Magyarországon élő nemzeti és nyelvi kisebbségek képviselétét az Országgyűlésben. Az Alkotmány azt is előírja, hogy e célból külön törvény elfogadása szükséges. Az Alkotmánybíróság (a továbbiakban: AB) is több ízben foglalkozott az Alkotmány előbb említett bekezdésével. 1991-ben benyújtott indítványban mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítását kéri az Alkotmánybíróságtól, mivel a kisebbségek képviselte sem az önkormányzatokban, sem az Országgyűlésben nem biztosított. A 35/1992. (VI. 10.) AB határozatban az AB emlékeztetett az Alkotmány azon rendelkezésére, hogy a nemzeti és etnikai kisebbségek államalkotó tényezők, kimondta, hogy a képviselő szükséges feltétele annak, hogy ezt a szerepet betölthessék. A bíróság felhívta az Országgyűlést, hogy 1992. december 1-ig pótolja a hiányosságot.

Miután a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló, 1993. július 7-én elfogadott LXXVII. törvény¹³ nem rendezte egyértelműen a kisebbségek parlamenti képviselésének helyzetét, a politikai pártok – különösen az ellenzék – és a nemzeti és etnikai kisebbségek egyre sürgetőbben vetették fel a kisebbségi képviselő választásáról szóló törvény elkészítését. 1993 szeptemberében a kormány kisebbségi ügyekért felelős politikai államtitkárának kezdeményezésére – a Választási Iroda munkatársainak aktív közreműködésével – elkészült és a parlament elé került egy javaslat a választójogi törvény módosítására. A javaslat lényegi elemei a következőkben foglalhatók össze:

- kétszavazatos rendszer bevezetésére került volna sor, amelynek értelmében a választópolgárok a többi szavazólappal együtt automatikusan, előzetes kérdés nélkül megkapták volna a kisebbségi szavazólapot is. A választópolgárok szavazhattak volna az egyéni jelöltre, és el kellett volna dönteniük, hogy párt- vagy kisebbségi listára adják le voksukat;
- háromezer szavazattal lehetett volna mandátumot szerezni;
- a Parlamentbe bekerülő kisebbségi képviselők számának pedig nem határoztak meg felső határt.

Különböző módosító javaslatok születtek: az MSZP részéről Tabajdi Csaba képviselő nyújtott be javaslatot, amely a kormány tervezetében szereplő háromezer szavazattal szemben elegendőnek találta volna, ha egy kisebbség ezer szavazatot ér el. A Választási Iroda a Belügyminisztérium vezetőinek kíséretében részt vett valamennyi egyeztetésen úgy a pártokkal, mint a kisebbségekkel. Szintén ott voltak a különböző bizottsági üléseken, ahol komoly politikai és szakmai vita zajlott. A javaslat heves viták után végül az *1993. december 21-i szavazáson nem kapott kétharmados többséget*.

A korábban hivatkozott miniszteri értekezlet emlékeztetője tartalmazta azt, hogy foglalkozni kell a külföldön tartózkodók szavazati jogának biztosításával. A Választási Iroda munkatársai a Külügyminisztérium munkatársaival karöltve készítettek egy tervezetet, amely szerint a nagykövetségeken, követségeken kellene biztosítani a szavazási lehetőséget annak, aki ezzel a jogával élni kívánna. A tervezet hasonló sorsra jutott, mint a kisebbségek országgyűlési képviseléséről szóló koncepció: 1993 decemberében szintén nem kapta meg a szükséges kétharmados szavazati többséget.

A Magyar Köztársaság elnöke *az országgyűlési képviselők 1994. évi választásának* első fordulóját 1994. május 8-ára tűzte ki. A második forduló kitűzése az Országos Választási Bizottság feladata volt. Hosszas politikai és szakmai vita után szoros szavazati eredménnyel a második forduló napját 1994. május 29-ben állapította meg az OVB.

Országos listát 15 párt állított 1820 jelölttel. A fővárosi és megyei (területi) listák száma: 259 volt, a listákon 4432 jelölt indult. A 176 országgyűlési egyéni választókerületben 1879 jelölt került nyilvántartásba.

A választás első fordulóján a 7 959 ezer választópolgár 68,92%-a, szavazott, a második fordulón a részvételi arány 55,11%-os volt. Összehasonlításképpen az 1990-es adatok a következők: 7 824 ezer választópolgár, első forduló 65,10%; második forduló 45,54%.

¹³ Részletesebb elemzését lásd: TÓTH Zoltán (1993): Nemzeti és etnikai kisebbségek országgyűlési képviselete. *Magyar Közigazgatás*, 43. évf. 8. sz. 458–465.

1. táblázat

Az elnyert mandátumok megoszlása pártok szerint 1994-ben

	Mandátum	Egyéni vk.	Területi lista	Országos lista	%
MSZP	209	149	53	7	54,14
SZDSZ	69	17	28	25	17,88
MDF	38	4	18	15	9,84
FKgP	26	1	14	11	6,74
KDNP	22	3	5	14	5,70
FIDESZ	20	–	7	1	5,18
Agrárszövetség	1	1	–	1	0,26
Közös jelölt	1	–	–	1	0,26

Forrás: a szerző gyűjtése

Az országgyűlési képviselői választást követően azonnal el kellett kezdeni az önkormányzati választási törvény módosítását. Miután az önkormányzati törvényt is módosították, azzal összhangban kellett dolgozni a választási eljárási törvényen is.

Éjszakába nyúlóan folytak az egyeztetések a pártok, majd a kisebbségi szervezetek képviselőivel. Az egyeztetések után kodifikálták, újra bemutatták az elkészített szöveget, majd újabb módosítások következtek. A megegyezés következményeként egy bonyolult önkormányzati választási rendszert alakítottak ki, amelyet még az országgyűlési bizottságoknak is el kellett magyarázni.

A tízezer vagy ennél kevesebb lakosú településeken (2985 település) kislistás választási rendszerben választották a képviselőket. A képviselők számát – a település nagyságától függően – a törvény (Övj.) állapította meg.

A tízezernél több lakosú településeken (162 település) és a főváros kerületeiben a képviselőket vegyes választási rendszerben választották. Itt a képviselők egy részét egyéni választókerületben választották, másik részük pedig kompenzációs listáról jutott mandátumhoz. A kompenzációs lista a település egyéni választókerületeiből összesített töredékszavazatok arányában kapott mandátumot. Töredékszavazatnak minősült az egyéni választókerületben a jelölő szervezet jelöltjére leadott olyan szavazat, amellyel nem szereztek mandátumot. A fővárosi közgyűlés tagjainak számát a törvény határozta meg 66 főben, választásuk listáról történt.

Hosszas vita után alakultak ki a megyei közgyűlés választásáról szóló szabályok. A parlamenti pártok tartottak attól, hogy a kis településeken inkább a függetlenekre szavaznak a választópolgárok, így kétfajta listát állított fel a törvény: egyet a tízezernél kevesebb lakosú településen lakók számára, egyet pedig a tízezernél több lakosú települések számára. Még egy különleges korlátozást is bevezettek – szintén politikai szempontok figyelembevételével: a megyei jogú városok nem szavazhattak a megyei közgyűlés tagjaira. A polgármestert és a főpolgármestert közvetlenül választották.

A szabályoknak megfelelően:

- tízezer vagy annál kevesebb lakosú településen egy kislistás, egy polgármesteri, egy megyei listás és egy helyi kisebbségi önkormányzati listás szavazólapot kaptak a választópolgárok;

- tízezernél több lakosú településen egy egyéni választókerületi, egy polgármesteri, egy megyei listás és egy helyi kisebbségi önkormányzati szavazólapot kaptak a választópolgárok;
- a fővárosban egy egyéni választókerületi, egy polgármesteri, egy főpolgármesteri, egy fővárosi listás és a helyi kisebbségi önkormányzati választásra szóló szavazólapot kaptak a választópolgárok.

Elég bonyolultnak alakultak a jelölési szabályok is. Jelölni ajánlóíven vagy titkos ajánlással lehetett. A jelölteknek a település nagyságától függően kellett meghatározott százaléknyi ajánlást összegyűjteni. 1994. december 11-én közel 3200 településen választottak polgármestert és önkormányzati képviselőket. Valamennyi településen választottak közvetlenül polgármestert – a fővárosban főpolgármestert – és önkormányzati képviselő-testületet. Közvetlenül választották a megyei közgyűlések, illetve a fővárosi közgyűlés tagjait is. Továbbá 650 településen került sor kisebbségi önkormányzati választásra is.

1994. évi önkormányzati választások alkalmával először nyílt lehetőség közvetlen helyi kisebbségi önkormányzati választás kitűzésére valamennyi nemzeti és etnikai kisebbségek által lakott településen. A választást a következő kisebbségek kezdeményezhették: bolgár, cigány, görög, horvát, lengyel, német, örmény, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén, ukrán.

A közvetlen helyi kisebbségi önkormányzati választás kitűzését írásban kellett kezdeményezni a települési önkormányzati választás kitűzését követő tíz napon belül a helyi választási bizottságnál. A választás kitűzésének feltétele az volt, hogy azt a településen élő, magát azonos kisebbséghez tartozónak valló legalább öt személy kezdeményezze. A kisebbségi önkormányzati választás kezdeményezéséről szóló tájékoztatót a Választási Iroda mind a 13 nyelvre lefordította és úgy juttatta el a kisebbségekhez.

Az 1994. december 14-én megtartott választáson a választópolgárok száma összesen: 8 043 430 fő volt. A tízezer lakos alatti települések választópolgárainak száma: 3 196 562, a tízezer lakos feletti településeken: 4 846 868. A megalakítható önkormányzatok száma összesen: 3147. A választási részvétel: 43,44%. A törvény alapján megválasztható tisztségviselők és képviselők száma (kisebbségi önkormányzati képviselők is: 2936 fő) 31 960. A jelöltek száma összesen: 95 747.